

BOSHLANG'ICH TA'LIM ONA TILI VA O'QISH SAVODXONLIGI MASHG'ULOTLARIDA SAVOL-TOPSHIRIQLAR USTIDA ISHLASH-TADQIQOT OB'EKTI SIFATIDA

Atabayev Shapulat Eshpulatovich

Jizzax davlat pedagogika universiteti Boshlang'ich ta'lim metodikasi kafedrasida katta o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7295409>

Annotatsiya. Mazkur maqolada savol-topshiriqlar asosida boshlang'ich ta'lim jarayonida o'quvchilarning ijodiy faoliyatini rivojlantirish uchun turli shart-sharoitlarni yaratish, buning uchun ta'lim talablarini aniqlash va shu talablar asosida uning ustuvor qo'nalishlarini izlanuvchi ta'lim, muammoli vaziyatlar yaratish va ta'limga texnologik yondashuv asosida tashkil etilishi o'quvchilar ijodiy faoliyatini rivojlantirishning samaradorligiga zamin tayyorlash masalalari tadqiq qilinishi yoritilgan.

Kalit so'zlar: savol, topshiriq, tadqiqot, metodologiya, ob'ekt, optimallashtirish, savodxonlik.

РАБОТА НАД ВОПРОСАМИ-ЗАДАНИЯМИ В КУРСАХ РОДНОГО ЯЗЫКА И ЧТЕНЧЕСКОЙ ГРАМОТНОСТИ НАЧАЛЬНОМ ОБРАЗОВАНИИ-КАК ОБЪЕКТ ИССЛЕДОВАНИЯ

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы создания различных условий для развития творческой деятельности учащихся в процессе начального образования на основе вопросов-заданий, определения для этого образовательных требований и формирования на основе этих требований ее приоритетных направлений на основе востребованного образования, создания проблемных ситуаций и технологического подхода к образованию, подготовки почвы для эффективности развития творческой деятельности учащихся.

Ключевые слова: вопрос, задание, исследование, методология, объект, оптимизация, грамотность.

WORK ON QUESTIONS AND TASKS IN NATIVE LANGUAGE AND READING LITERACY COURSES IN PRIMARY EDUCATION AS AN OBJECT OF RESEARCH

Abstract. This article discusses the issues of creating various conditions for the development of creative activity of students in the process of primary education on the basis of questions and tasks, determining educational requirements for this and forming its priority areas based on these requirements on the basis of demanded education, creating problematic situations and a technological approach to education, preparing the ground for the effective development of creative activity of students.

Keywords: question, task, research, methodology, object, optimization, literacy.

KIRISH

Avvalo, savol-topshiriqlar va javoblar mantig'i nimaning anglatadi? Ilmiy nuqtai nazarda 1955 yilda A. Prayor va M. Prayorlar savollar mantig'i uchun "Erotetik mantiq" atamasini ishlab chiqdilar, uning o'xshashligi aniq bayonotlar mantig'ida izlanishi kerak.

Erotetik mantiq va bayonotlar mantig'i o'rtasidagi o'xshashlikni aniqlash juda muhimdir. Erotetik mantiq deduktiv tizim ma'nosida mantiq deb o'ylash mutlaqo noto'g'ri, chunki uning bunday g'oyasi savollar yoki topshiriqlar natijasi va xulosalar vazifasini bajarishi

mumkin bo'lgan xulosa sxemasini bema'ni ixtiro qilishga olib keladi. Boshqacha qilib aytganda, Erotetik mantiq o'z deduktsiyasi bilan emas, balki boshqa muhim komponentlar — grammatika (sintaksis) va semantikaga o'xshash.[1. 12]

Quyidagi yondashuv to'g'ri. Tasavvur qilaylik, savol-topshiriq beruvchi va javob beruvchi muloqot uchun yetarli bo'lgan umumiy tilga ega, so'ngra o'zimizga savol berish va javob berish uchun ushbu tilni izchil va muvaffaqiyatli ishlatish uchun qanday kengaytirish kerakligini so'raymiz. Ushbu yondashuv ikki turdagi muammolarni hal qilishni o'z ichiga oladi.

Ob'ekt tili darajasida biz savol-topshiriqlar berish va o'quvchi javob berishga imkon beradigan puxta ishlab chiqilgan o'quv mashg'ulotlarini olib borish rejasiga ega bo'lishni xohlaymiz. Sub'ekt tili darajasida biz savol-topshiriqlar va javoblarni tasniflash va baholash, shuningdek ular o'rtasida aloqani o'rnatish uchun foydali tushunchalar tizimini ishlab chiqish zaruriyatini anglaymiz. Bu jarayonda vazifamizni cheklayotgan bizning tabiiy tilning so'roq jumalari bilan bevosita shug'ullanmaymiz. Buni o'quv mashg'ulotlari jarayonida tabiiy-ijtimoiy holatdan kelib chiqib o'quv darsliklaridagi mavzu va matndan kelib chiqqan holatda o'qituvchi o'zining aqliy va qasbiy salohiyatiga tayangan holatda o'zi tuzish majburiyati paydo bo'ladi. [1. 12]

METOD VA METODOLOGIYASI

Boshlang'ich sinf o'qish darslaridagi savol-topshiriqlari va o'quvchilarning javoblarini semantik tahlil qilish bizni qiziqtirsa-da, tadqiqotning asosiy maqsadi qulay o'qitish tizimini yaratish va savol-topshiriqlar va o'quvchilarning javoblari haqida mulohaza yuritish uchun mos bo'lgan bir qator tushunchalarni taklif qilishdir.

Ushbu tadqiqot ishida o'quv jarayonida savol-topshiriqlarning paydo bo'lishiga sabab bo'lgan sof intellektual motivlardan tashqari, boshlang'ich sinf ona tili va o'qish savodxonligi darslarida ma'lumotlarni qayta ishlash sohasidagi mavjud muammolarni hal qilishda potentsial qo'llanilishi bilan takomillashtirildi.

Savollarning keyingi tahlili bitta kontseptual xususiyatga ega bo'lib, u odatda axborotni qayta ishlash sohasidagi aksariyat mutaxassislar tomonidan amalga oshiriladigan tahlillardan shunchalik farq qiladiki, bu alohida e'tiborga loyiqdir. Savol-javob tizimiga yuborilgan savolning ma'nosi tizim savolni qanday hal qilishi bilan ham, dastur bilan ham har qanday darajada aniqlanmasligi kerak. Savolning ma'nosi ushbu savol tomonidan ruxsat berilgan javoblar to'plami sifatida tushunilishi kerak. Boshqacha qilib aytganda, savol-javob tizimi va uning foydalanuvchisi uchun ma'lum bir savolning ma'nosi bo'yicha kelishuvga erishish, javob qanday qabul qilinishidan qat'i nazar, unga javob deb hisoblanadigan narsa va umuman javob olinadimi-yo'qligi to'g'risida kelishuvga erishishni anglatadi[1. 13].

TADQIQOT NATIJASI

Ushbu kontseptual xususiyat juda muhimdir, chunki agar bizda axborot kommunikatsion texnologiyalari va dasturlariga bog'liq bo'lmagan tahlil mavjud bo'lsa, biz quyidagi savol-topshiriqlarni mazmunli berishimiz mumkin:

- avvalo qanday turdagi savollarni berishni xohlayman;
- keyin mening (o'qituvchi va o'quvchi) axborotlarni tahlil qilish kompetentsiyam turli xil savol-topshiriqlarga javob berishga qodirmi;
- natijada mening savol-topshiriqlar bilan ishlash tizimim samaralimi yoki samarasiz;
- kelgusida har xil turdagi savol-topshiriqlarga nisbatan pedagogik rivojlantirish xususiyatiga qodirmi va hokazo.

Va umuman olganda, agar axborot kommunikatsion texnologiyalaridan foydalanish asoslariga bog'liq bo'lmagan biron bir savol-topshiriq(og'zaki,yozma va hakazo) berilsa, uning asosi boshlang'ich sinf o'qituvchisi va o'quvchilarining o'z savol-topshiriqlar ustida ishlash tizimi bilan bog'liq bo'lib qoladi.

Ko'pincha (mavhum) savol-topshiriqlar o'qituvchi tilidan olinganligi sababli, biz uchun butun mashg'ulotning asosi sifatida rejalashtirilganligi muhim ahamiyatga egadir.

Qog'ozda funktsional va predikat konstantalari mavjud bo'lgan va toifalarni ajratish uchun mantiqiy vositalar yordamida kengaytiriladigan tenglik bilan birinchi darajali predikatlarining amaliy hisobi qo'llaniladi.

Asosiy tushuncha-bu savolga to'g'ridan-to'g'ri javob tushunchasi. To'g'ridan-to'g'ri javob-bu savolga javob beradigan va to'liqlik talabini qondiradigan va faqat to'liqlik talabini qondiradigan tilning bir qismi. To'g'ridan-to'g'ri javob to'g'ri yoki noto'g'ri bo'lishi mumkin. Berilgan til bo'lagi qo'yilgan savolga to'g'ridan-to'g'ri javob ekanligini aniqlash tartibi samarali hal yetilishi biz uchun juda muhimdir.

MUHOKAMA

Savol mavhum tushunchadir. Uning rasmiy analogi so'roq tushunchasi. So'roq so'zi taqlid qilish yoki savolni ifodalash (qo'yish) uchun mo'ljallangan. Yelementar savol ikki qismdan iborat: mavzu va asos. Mavzu ko'plab muqobilalarni taqdim yetadi va taxmin javobda qancha haqiqiy muqobilaga yega bo'lishni va to'liqlik va farqlilikka qanday talablar qo'yilishi kerakligini aniqlaydi. To'g'ridan-to'g'ri javoblar to'plamini binoda joylashgan shartlarga muvofiq tuzilgan muqobillarning maqbul kombinatsiyalaridan olish mumkin.

Sub'ektlari muqobillarning aniq sonli ro'yxatini taqdim yetadigan savollarga bayonot savollari deyiladi. Masalan, " Kunning qaysi qismida o'qiysiz?" savoliga ko'plab muqobil javoblarni taqdim yetadi —" Ertalab ", "1-qismida", "Tongdan boramiz" va hakazo [2.5]. Bu barcha bayonotlar ham bu savolga bevosita javobdir. Predmetlari qandaydir matritsaga va, ehtimol, kategorial shartga murojaat qilish orqali turli xil muqobillarni (ehtimol cheksiz) ta'minlovchi savollar bayonotli savollardir.

To'g'ridan-to'g'ri javobning uch qismidan birinchisi tanlovdir. To'g'ridan-to'g'ri javob qisman savol tomonidan taqdim yetilgan muqobilalarning bir qismini tanlash, tanlangan barcha muqobilalarning istisnosiz haqiqat yekanligini tasdiqlash (to'g'ri yoki yo'q) orqali berilgan savolga javob bo'ladi.

Har bir savolga har bir to'g'ridan-to'g'ri javob bunday tanlovni amalga oshiradi va shu xarakterdagi bayonotni o'z ichiga oladi, shuning uchun savollarda bo'lgani kabi, har bir javobga taqdim yetilgan muqobillar doirasi beriladi. SHuning uchun muqobillarni tanlash har bir to'g'ridan-to'g'ri javob bilan bog'liq. Topshiriq-savollarga javoblar uchun haqiqiy va muqobillar o'rtasidagi farq ikki xil tanlovni keltirib chiqaradi —muqobillarni o'z ichiga olgan va haqiqiy. Haqiqiy tanlov-bu nominalning funktsiyasi, ya'ni haqiqiy tanlov-bu tanlov elementlari tomonidan ko'rsatilgan haqiqiy muqobillar to'plami (so'roq o'zgaruvchilari o'rniga nomlarni almashtirish orqali olingan muqobillar) va mavzuni qondirish.Masalan, A.Po'latovning "Vaqt qadri" she'riga asosan o'quvchilarga savol-topshiriqlar berilganda (Nega vaqtni oltinga o'xshatamiz?) o'quvchilarda muqobil javoblar shakllanishi kuzatiladi[2.18]

Ko'pincha to'g'ridan-to'g'ri javob aniq bitta muqobilni tanlaydi, ammo bu har doim ham sodir bo'lmaydi. Ikkinchi holat muqobillar va to'g'ridan-to'g'ri javoblarni bir-biridan

ajratish kerakligining sabablaridan biridir. Savolga javob sifatida, biz noto'g'ri va to'g'ridan-to'g'ri javobni ko'rib chiqishimiz mumkin.

Savolning asosiy qismida biz uchta komponentni ajratamiz. Birinchisi, javobni tanlashning ixtiyoriyligi. Ushbu komponent, miqdoriy kabi, so'ralgan haqiqiy muqobillar sonini bildiradi; masalan, kamida bitta javob yoki barcha javoblar to'g'ri. Masalan, "Kun qismlarining yana qanday nomlarini bilasiz?"-"tong-saxar-ertalab"[2.18]

Ikkinchi komponent-bu javobning to'liqligi. Bu savol beruvchi javobni uning birinchi komponentiga muvofiqligi darajasi to'g'risida bayonot bo'lishini xohlaydimi yoki yo'qligini ko'rsatadi. Masalan, "Kunning qaysi qismida dam olasiz?"- "Tunda"- "Men kechasi soat 22.00dan keyin dam olaman."[2.18]

XULOSA

Va nihoyat, haqiqiy javob va muqobil javoblarni farqlash. Bu muqobillarning aslini yoki muqobil javobni farq qilishini ko'rsatish uchun javobni talab qiladigan asosning tarkibiy qismidir; masalan, "Men oftobda qizarib pishaman"(Pomidor) "Men oftobda qizarib, pishaman" (Dehqon bola) [2.76].

Bu savollarga barcha turlari bir vaqtning o'zida yetakchi barcha uch qismlariga ega, deb hisoblash to'g'ri yemas.

SHunday qilib, to'g'ridan-to'g'ri javoblar tanlangan muqobillarning birlashmasidir va tanlov asosida savol-topshiriqlarning berilishi va tanlangan mavzuga mosligi asosida javoblar ushbu komponentga muvofiq bo'lsa, to'liqlik va farqlanish talablarining muvofiqligi bilan belgilanadi.

REFERENCES

1. Балл Г. А. Б 20 Теория учебных задач: Психолого-педагогический аспект.– М.: Педагогика, 2010.– 184 с.:ил.
2. Ona tili va o'qish savodxonligi. 1-sinf darslik. Toshkent-2021.
3. Atabayev Sh.E. BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHISI VA O'QUVCHILARIDA O'ZARO HAMKORLIKNI SHAKLLANTIRISHNING PSIXOLOGIK JIHATLARI //Педагогика ва психологияда инновациялар. – 2019. – №. 6.
4. Атабаев Ш.БОШЛАНҒИЧ СИНФ ЎҚИШ ДАРСИДА САВОЛ-ТОПШИРИҚЛАР УСТИДА ИШЛАШДА ТАЪЛИМ ЖАРАЁНИДА ИННОВАЦИОН ТЕХНОЛОГИЯЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШjavascript:void(0) 2020.